

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Teorie interaktivních médií

Václav Římánek (402734)

Zásadní film kyberpunku Blade Runner, s ním
spojené otázky, a jeho možná relace
s hackerským světem

AV seminář II.

Úvod

Snímek Ridleyho Scotta z roku 1982 *Blade Runner*, který lze označit jako propojení žánru sci-fi a filmu noir, byl inspirován knihou Philipa K. Dicka *Do Androids Dream of Electric Sheep?*. V době svého uvedení do kin byl přijat spíše rozporuplně, posléze však dosáhl obrovské popularity masovým šířením přes VHS, a dnes je považován fanoušky i odbornou veřejností za doslova vizionářský počín a kultovní dílo kyberpunkové vlny. Ta začala ve sci-fi v polovině osmdesátých let s románem Williama Gibsona *Neuromancer* a sci-fi filmy, kterým je kromě *Blade Runnera* například také *Tron* a mnohé další. „Středobodem kyberpunku je dystopická vize technologické budoucnosti, v níž kapitalistické korporace ovládají člověka a jedinou záchranou lidství jsou hackerští Robinové Hoodové surfující v nekonečném kyberprostoru“¹. Na této základní premise je více či méně postaven i film *Blade Runner*, jak si ukážeme na následujících řádcích.

Stručné shrnutí děje

Na počátku se dozvídáme, že společnost Tyrell dospěla ve vývoji robotů do fáze Nexus a vytvořila bytost téměř stejnou jako člověk, zvanou replikant. Replikanti Nexus 6 byli přinejmenším stejně inteligentní jako genetičtí inženýři, kteří je stvořili, byli však silnější a obratnější než oni. Zároveň ale byli navrženi tak, aby jejich život trval pouhé čtyři roky, z důvodů obav z rozvinutí jejich emocí, jenž by vedlo k jejich nekontrolovatelnosti. Replikanti byli používáni mimo zemi jako otroci při nebezpečném průzkumu a kolonizaci jiných planet. Po krvavé vzpouře v jedné z kolonií byli replikanti prohlášeni na Zemi za ilegální a hrozil jim trest smrti. Zvláštní policejní jednotky zvané Blade Runners měli za úkol zastřelit každého replikanta na Zemi. Film se odehrává v Los Angeles roku 2019, temné, deštivé a multietnické megapoli, která je řízena z vrchních pater mrakodrapů, ve kterých sídlí mocné kapitalistické společnosti (jednou z nich je i Tyrell). Čím níž se dostáváme, tím více temnoty, špíny a beznaděje vidíme. Rovněž živá příroda zde byla zcela zničena. V těchto ohledech je jasně patrná inspirace klasickým filmem *Metropolis* Fritze Langa. Bývalý člen speciální policejní jednotky Rick Deckard (Harrison Ford) je pověřen úkolem najít a

¹ VESELÝ, Karel. *Hudba ohně: Radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. Vyd. 2. Praha: Bigg Boss, 2012. 440 s., op. cit., s. 176.

zlikvidovat skupinu čtyř replikantů, kteří uprchli na Zemi, a kteří neváhají použít extrémního násilí. Jejich motivace je najít svého stvořitele, Eldona Tyrella (Joe Turkel), a konfrontovat se s ním. Zatímco se Deckard pouští do pátrání a postupného zabíjení androidů, zamilovává se do Rachael (Sean Young), pokročilým replikantem s implantovanými vzpomínkami, která věří, že je člověkem. Zbývá dva replikanti, vedení Royem Battym (Rutger Hauer) se za pomoci vývojáře společnosti Tyrell J.F. Sebastiana (William Sanderson) dostanou k Eldonu Tyrellovi, a když zjistí, že jim nepomůže a neprodlouží délku jejich života, tak ho Batty brutálně zavraždí. Vše neodvratně směřuje k velkolepému vyústění, ve kterém se Deckard pouští do epického souboje s Battym. V něm Batty vítězí, přesto se nakonec překvapivě rozhodne Deckarda zachránit, a sám umírá. Deckard poté s Rachael utíká.

Otázky humanity a identity

Film *Blade Runner* nastoluje hned celou řadu interpretačních či dokonce filozofických otázek a podnětů k zamyšlení. Co to znamená být člověkem? Jaké jsou podmínky a vlastnosti osobní identity? Do jaké míry můžeme věřit naší paměti a tomu, co je nám okolím prezentováno, jako pravda? Jaký je vlastně rozdíl mezi replikanty a lidmi? Replikanti se v některých situacích zdají být minimálně stejně lidskými jako lidé. V průběhu filmu sice často používají násilí, ale není jejich chování nakonec svým způsobem oprávněné? Není to jen logická touha poznat vlastní identitu a žít svůj život? A jaké je oprávnění lidí hrát si na boha, geneticky sestrojit člověka, který je dokonalejší, než člověk sám, implantovat replikantům falešné vzpomínky, či likvidovat replikanty, kteří jen chtějí mít stejné právo na život, jako mají lidé? Sidney Perkowitz například píše: „The movie explores how artificiality and humanity mix. Deckard's job is to eliminate the androids, yet he falls in love and has sex with Rachael, a new advanced replicant model that believes itself to be human and is crushed when it finds that's not true. Batty also shows a mixture of humanity and inhumanity. It uses extreme violence and murder to reach its creator; yet when they meet, it's like father and child reuniting. (...) But Tyrell can't or won't extend Batty's life, and an instant after kissing its "father", the android's remorseless side again emerges as it crushes Tyrell's head between its powerfull hands“². Stejně tak když Batty svádí souboj s Deckardem, vidíme onen mix lidskosti a nelidskosti. Batty je zprvu naprosto bezcitný až fanatický, avšak v závěru, kdy

² PERKOWITZ, Sidney. *Hollywood Science: Movies, Science, and the End of the World*. Vyd. 1. New York: Columbia University Press, 2007. 255 s., op. cit., s. 146.

Deckard může spadnout ze střechy a zabít se, jej Batty zachrání. Když poté v okamžiku svého skonání prohlásí dnes již kultovní věty jako „I've seen things you people would not believe“ nebo „All those moments will be lost in time like tears in the rain“, tak se zdá, že najednou pochopil utopickou beznaděj svého souboje jedince proti zvrácené lidské společnosti. Ušetření Deckarda je jasným projevem humanity, ke které replikant na konci své životní pouti dospěl. Stejná změna osobnosti je patrná ale i na Deckardovi, který zpočátku všechny replikanty zabíjel bez jakýchkoliv projevených emocí. Bral je jako pouhý výrobek. Ve scéně, kdy poprvé potkává Rachael doslova říká „Replicants are like any other machine“. Jeho vztah k replikantům se ale začíná komplikovat poté, co vzrostly jeho city k Rachael. Pokud kromě toho přihlédneme k jeho určitému znechucení ze světa, ve kterém žije, a k tomu, že mu Batty nakonec zachránil život, je jeho osobnostní proměna zcela pochopitelná a neodvratitelná. Během filmu jsme navíc svědky několika momentů, které naznačují, že by ani Deckard nemusel být člověkem. Tím asi nejvýznamějším je lehce klaustrofobický konec filmu, kdy Deckard najde přede dveřmi svého bytu origami ve tvaru jednorožce, jenž mu tam zanechá jeden z jeho kolegů, policista Gaff (Edward James Olmos). Jelikož se Deckardovi předtím několikrát zdál sen o jednorožci, mohlo by to znamenat i to, že jeho vzpomínky a vědomí jsou implantované. Názory na to, jaká byla Deckardova identita, zda byl člověkem nebo replikantem, se i po 30 letech od vzniku filmu různí jak u fanoušků, tak u tvůrců a představitelů filmu. Otázek, které *Blade Runner* vyvolává, i odpovědí na ně, je samozřejmě mnohem více, než je v možnostech této práce, a jsou obsahem řady odborných publikací věnujících se filmu a sci-fi.

Blade Runner jako hackerský film?

Přesto, že se v příběhu *Blade Runner* nenacházejí žádní typičtí počítačovní hackeři, takoví, jak je známe z reálného světa, je dle mého názoru možné ve filmu najít aspekty, které ho s hackery v řadě směrů spojují. A jestliže nám spojení se skutečnými hackery může přece jen přijít lehce diskutabilní, tak spojení s hackery z kyberpunkových děl je nezpochybnitelné. Jestliže je archetyp hackera, na kterých je postaven kyberpunkový žánr, člověk, který dokáže na okraji a ve stínu společnosti zneužít technologie ve svůj vlastní prospěch (případně prospěch ostatních obyčejných lidí), který v nich najde skulinku, jenž ani jejich majitelé kvůli rozlehlosti a složitosti těchto technologií nemůžou vidět, a který tak

v konečném důsledku dokáže v dystopickém technologickém světě přežít či dokonce zachránit hodnoty lidství v souboji s všemocnými kapitalistickými korporacemi – tak je takovým hrdinou nepochybně i Rick Deckard. Bývalý elitní lovec replikantů, toho času však takřka upadnutý do zapomnění, a poté bojující v nehostinném světě zcela sám. Je to tedy klasický hrdina stojící na okraji společnosti. Deckard je jediným, kdo dokáže najít a zničit nebezpečné replikanty. Je to tedy někdo, kdo zná veškerá úskalí technologií, které silně ovlivňují fungování našeho světa, někdo, kdo je dokáže využít pro svůj účel, nebo je naopak „deaktivovat“. A je to také hrdina, který se na konci vzepře svému úkolu a tím pádem i samotnému zákonu, když ušetří svoji lásku Rachael. Je to tedy člověk, který se ocitl za hranou zákona, v ilegalitě, ale u kterého asi těžko můžeme s konečnou platností prohlásit, že jedná nemorálně a apriori špatně. Všechny tyto aspekty filmového hrdiny Deckarda vytvářejí symbolickou paralelu s fungováním skutečného hackerského hnutí a pochopitelně plně korespondují s myšlenkami kyberpunku. Zajímavým příkladem je i vedlejší postava v *Blade Runnerovi*, J.F. Sebastian, vývojář, který je zaměstnán u společnosti Tyrell. Je to také kutil, který doma sestavuje jednodušší roboty a replikanty. Sebastian se ve filmu spřátelí s replikantkou Pris (Daryl Hannah), poskytne jí a Battymu úkryt, a posléze jim dokonce pomůže dostat se do sídla pana Tyrella. Sebastian tak činí s nejlepšími úmysly, chce pomoci replikantům nalézt odpovědi na jejich otázky ohledně prodloužení krátkého, čtyřletého života. Nemá žádný zájem na smrti pana Tyrella. I on je tedy jakýmsi zobrazením hackera. Pracuje v korporaci, která se zabývá vývojem technologií, o něž v dané situaci jde. Je tedy tzv. „insider“ s přístupem k velmi důležitým, neřkuli utajovaným informacím. Je známo, že opravdoví hackeři se často rekrutují z řad programátorů různých IT firem, ať už bývalých, nebo současných. Hackeři se rovněž své činnosti často věnují ve svém volném čase, u sebe doma, kde mají spoustu počítačů - podobně, jako J.F. Sebastian a jeho roboti. A stejně jako J.F. Sebastian využil svých znalostí k vniknutí do sídla Tyrellu, tak hackeři využívají svých dovedností k nabourání se do systémů velkých firem či politických organizací, stručně řečeno, do systémů veškerého establishmentu.

Seznam použité literatury a audiovizuálních děl

KNIGHT, Deborah – MCKNIGHT, George. *What Is It to Be Human? Blade Runner and Dark City*. In SANDERS, Steven M. (ed.). *The Philosophy of Science Fiction Film*. Vyd. 1. Lexington: The University Press of Kentucky, 2009. 232 s. ISBN 978-0-8131-9260-4.

PERKOWITZ, Sidney. *Hollywood Science: Movies, Science, and the End of the World*. Vyd. 1. New York: Columbia University Press, 2007. 255 s. ISBN 978-0-231-14280-9.

TELOTTE, J.P. *A Distant Technology: Science Fiction Film and the Machine Age*. Vyd. 1. Hanover/London: Wesleyan University Press/University Press of New England, 1999. 218 s. ISBN 0-8195-6346-3.

VESELÝ, Karel. *Hudba ohně: Radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. Vyd. 2. Praha: Bigg Boss, 2012. 440 s. ISBN 978-80-903973-5-4.

SCOTT, Ridley: *Blade Runner*. Ridley Scott's Final Cut. United States: Warner Bros, 1982/2007. 117 m.